

Kus on kodukoht?

Helen elab ja töötab Tallinnas ühes keskmise suurusega arhitektuuribüroos, kus aitab planeerida erinevaid projekte. Mõned neist on lausa nii suured, et hõlmavad tervet kvartalit. Kui Helen oli laps, veetis ta peaaegu kõik oma suved vanaema juures Võsul. Helen oli väiksena alati hästi tubli ja töökas ning aitas vanaema kõiksugustel kodustel toimetustel, olgu vaja rohida, riisuda või kuuri katust parandada. Seetõttu oli Helen ka vanaema lemmiklapselaps ning aasta alguses saigi ta vanaema Võsul asuva maamajakese pärandusena endale. Kuna juba kevadest saati oli ilus ilm, siis asus Helen juba varakult sinna suve ootama, sest tal oli võimalik teha kaugtööd.

Õhtuti jalutas Helen väga palju Võsul ringi. Kuigi kõik tänavad ja majad olid tuttavad, vaatas ta neid hoopis uue pilguga. Ta nägi mitmeid kohti, kus saaks asju palju mõistlikumalt, mugavamalt ning moodsamalt, aga samas keskkonnasõbralikumalt lahendada. Kui Helen oma mõtetest sõpradele rääkis, siis ütlesid nad tihti: „Aga sügisel on ju kohalike omavalitsuste valimised. Kui arvad, et oskad paremini, siis mine ja kandideeri.“

Mõte kohalikus poliitikas kaasalöömisest meeldis Helenile ning ta esitas Haljala valla valimiskomisjonile avalduse oma kandidatuuri registreerimiseks. Kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seaduse § 33 kohaselt tuli avalduses esitada muuhulgas ka andmed oma elukoha aadressi kohta (Helen pani sinna oma Võsu aadressi) ning töökoha ja ameti kohta (Helen pani sinna Tallinnas asuva arhitektuuribüroo andmed).

Samal ajal polnud Helen siiski Tallinna täielikult meelest pühkinud. Nimelt hakkas tema laps, kes osa ajast elas oma isa juures, sügisel kooli minema. Ükskõik kui palju Helenile Võsu meeldis, siis ta arvas, et vähemalt praegu on Tallinna koolid paremad. Seega esitas Helen ka Tallinna Haridusametile avalduse, et tema lapse elukohajärgseks kooliks määrataks kõrgelt hinnatud kesklinna kool. Helen oli kindel, et lapsele see kool ka määratakse, sest põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 10 järgi on oluline kooli lähedus elukohale (Heleni Tallinna korter, mille ta pärast lahutust üüris, oli koolist vaid 50 meetri kaugusel) ning vanemate soov (Helen oli ju oma soovi avaldanud).

Ühel hommikul sai Helen kaks e-kirja, ühe Haljala vallalt ning teise Tallinna linnalt. Haljala vald keeldus teda kandidaadina registreerimast, sest Helen ei vasta seaduses sätestatud tingimustele: tema püsiv elukoht ei asu Haljala vallas. Tallinna linn keeldus Heleni lapsele määramast soovitud kooli elukohajärgseks kooliks, sest Heleni lapse elukoht kooli lähedal on fiktiivne, sest laps tegelikult ei ela seal. Tallinna linn selgitas, et Helen peaks taotlema lapsele koolikohta hoopis Võsul.

Helen polnud kummagi otsusega nõus. Ta arvas, et tal on õigus vabalt valida elukohta ning et tema lapse hariduses on otsustav sõna vanematel. Samuti leidis Helen, et kodu peab olema puutumatu ning avalikul võimul ei ole õigust tulla kontrollima, kas ja mida ta oma kodus teeb, ükskõik kus see kodu ka asub. Lisaks meenus Helenile, et tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 14 lubab, et inimesel võib olla mitu elukohta. Seega pöördus ta mõlema otsuse vaidlustamiseks kohtusse.

Haljala vald vaidles Heleni kaebusele vastu, sest Heleni elukoht ei ole Võsul. Kui tema töökoht on Tallinnas ja laps läheb kooli Tallinnas, siis järelikult ta elab Tallinnas. Lisaks asub tema avalduses märgitud aadressil maamajake, mille seisukorrast on näha, et seal ei saa aasta ringi elada. Ametnike sõnul ei saa maja olla Heleni püsiv ja peamine elukoht, mistõttu ei saa Helenit

pidada ka kohalikuks elanikuks. Nende arvates peaksid kohalikel valimistel kandideerima vaid tõelised kohalikud, kes kohalikku eluolu tunnevad, mitte suvitajad, nagu Helen.

Tallinna linn vaidles samuti Heleni kaebusele vastu. Tallinnas on pikalt olnud probleem sellega, et kuigi registrite järgi on kõik korras, siis tegelikult elavad lapsed hoopis mujal ja seega võetakse teistelt lastelt võimalus minna kodulähedasse kooli. Tallinn on nüüd hakanud rakendama uut praktikat, millega kontrollitakse võimalikke fiktiivseid sissekirjutusi hoolikamalt. Tallinna Haridusametil on Heleni üürileandjaga, kellele tehti ka järelepärimine, olnud varasematel aastatel negatiivseid kokkupuuteid, ning seega tema kinnitust, et Helen ja tema laps seal tegelikult elavad, ei peetud usutavaks. Lisaks käis haridusameti ametnik mitu korda Heleni ukse taga koputamas ja kuna vastust ei tulnud, siis vaatas ka hoovis terrassi aknast sisse. Vaatlusele tuginedes järeldas ametnik, et sellel aadressil kedagi ei ela, sest elutuba oli pooleldi tühi ning samuti paistis sealt kinnisvarabüroo silt „Müügis“. See, et Helen tahab kandideerida Võsul valimistel, peab tähendama, et tema elukoht ei ole Tallinn ja tema lapse elukoht ei ole täpne.

Oled kohtunik ja Sinu ülesanne on lahendada Heleni vaidlused Haljala valla ning Tallinna linnaga. Millised otsused peaks kohus tegema?

Kaasuse lahendamisel tugine eeskätt Eesti Vabariigi põhiseadusele.

Kaasuse lahendamisel ei tohiks pöörata tähelepanu sellele, et tegelikult toimuvad elukohajärgse kooli määramine ja valimisteks kandidaatide registreerimine erineval ajal (üks mais ja teine augustis). Ühtlasi ei tohiks pöörata tähelepanu sellele, et kehtiva seaduse järgi on koolikoha ja kandidaadiks registreerimise vaidluste lahendamiseks väga erinev menetluskord (üks lahendatakse halduskohtus ning teise puhul tuleb esmalt pöörduda Vabariigi Valimiskomisjoni poole ja siis Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumisse).

Abistavad küsimused

1. Millised Heleni põhiõigused on kummaski vaidluses kesksel kohal?
2. Millised avalikud huvid võiksid saada kahjustatud, kui Helen saaks kandideerida Võsul või kui tema laps saaks koolikoha kõrgelt hinnatud Tallinna koolis, ilma et kumbki vastavas kohas elab?
3. Mille alusel saab teha kindlaks, kus on kellegi elukoht?
4. Kas see on õiglane, et Haljala valla valimiskomisjon kasutas oma otsuse põhjendamisel Heleni soovi panna oma laps Tallinna kooli ning et Tallinna linn tugines Heleni soovile kandideerida Haljala valla volikokku? Kas ja mil määral peaks ühe vaidluse lahendamisel olema määravaks see, kuidas lahendatakse teine vaidlus?